

Programm
Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine

e-DEMOKRAATIA POLIITIKA TÖÖDOKUMENT

e-Demokraatia poliitika Eestis

Olukorra analüüs ja esialgsed ettepanekud valdkonna arendamiseks

e-Riigi Akadeemia

Riigi otsustusprotsessides osalemise ja kaasamise võimalustelaiendamine info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) pooltpakutavate võimaluste abil (eDemokraatia)

Sisukava

1. Sissejuhatus: teema olulisus, analüüsi eesmärk.....	3
2. Analüüsi meetodika	4
3. Riiklike strateegiate ja arengukavade analüüs	5
3.1 Seadusandliku võimu tasandi strateegilised dokumendid	5
3.2. Täitevvõimu tasandi strateegilised dokumendid	8
3.3 Kokkuvõtte e-demokraatia kajastumisest strateegilistes dokumentides	21
4. Poliitilise tasandi seisukohtade analüüs	23
4.1 Erakondade programmid ja valimisplatvormid	23
4.2 Kokkuvõtte infoühiskonna kajastamist erakondade poliitilistes dokumentides	28
4.3 Valitsuerakondade koalitsioonilepe.....	29
4.4 Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm	29
5. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee e-demokraatia soovitusel liikmesriikide valitsustele	30
6. Järeldused ja esialgsed ettepanekud.....	31

1. Sissejuhatus: teema olulisus, analüüsi eesmärk

Viimastel aastakümnetel on demokraatia käsitles toimunud olulised muudatused, millest käesoleva töö seisukohalt on kõige olulisem esindusdemokraatia paradigma täienemine osalusdemokraatiaga. Osalusdemokraatia rõhutab kodanike aktiivset rolli poliitikas ka väljaspool valimisi ja seab eesmärgiks avaliku võimu ja kodanikkonna pideva konstruktiivse dialoogi. Sellele rõhuasetusele on kaasa aidanud informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) areng, mis on avardanud suhtluskanaleid ja muutnud need väga käepärasteks.

IKT rakendamine avalikus halduses on pannud aluse e-valitsuse, laiemalt e-valitsemise arendamisele sihiga muuta avalik haldus tõhusamaks ja kodanikeseksemaks. Algselt tähendas see esmajoonel tähelepanu IKT rakendamisele haldusprotsesside kaasajastamiseks ja avalike e-teenuste pakkumise laiendamiseks. Viimasel aastakümnel on järjest jõulisemalt levimas arusaam, et e-valitsuse loomulik koostisosa peab olema ka e-demokraatia, s.o. IKT rakendamine demokraatia toetuseks. Märgilise tähendusega on seejuures eelmise aasta veebruaris Euroopa Nõukogu 47 liikmesriigi poolt heaks kiidetud [e-Demokraatia soovitused](#), mille järgimine peaks andma tõuke mitte ainult tehnoloogiale täiendava rakendusala väljaarendamiseks, vaid eelkõige demokraatia uuendamiseks.

Eesti on teatavasti maailmas leidnud tunnustust kui edukas e-riik. Seda kinnitavad ka ÜRO rahvusvahelised võrdlusandmed, milles Eesti painkeb [2010. aasta uuringus](#) globaalses arvestuses 20. kohal, olles Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas üheteistkümnes kohe Soome järel. Siiski teeb valvsaks, et võrreldes 2008 aasta andmetega on Eesti nihkunud kuue koha võrra tagasi. Maailmas toimuv globaalses konkurents ei ole senistel saavutustel püsivat väärtust, kui neile lisa ei tule.

Alates 2003. aastat ÜRO raames toimuv e-valitsuse uuring sisaldab hinnangut ka riikide e-osaluse arendamise võimekusele. Sealjuures võetakse arvesse valisuste tegevus suhtlemisel kodanikega kolmel tasandil:

- e-informeerimine, mis arvestab poliitiliseks osalemiseks vajaliku info pakkumist kodanikele;
- e-konsulteerimine, mis arvestab kodanike jaoks loodud tagasiside võimalusi;
- e-otsustamine, mis arvestab kodanikele loodud võimalusi osaleda otsuste vastuvõtmisel.

Eesti positsioon e-osalemise arendamisel on märkimisväärne – alates 2003. aastast, kui e-osalust hinnatakse, on Eesti kohta olnud vahemikus 4 – 11, aastal 2010 oli see üheksas. Esikolmiku kohad on aastate lõikes vahetunud, praegu on juhtgrupis Lõuna-Korea, Austraalia ja Hispaania. Arvestades seda, et ÜRO hinnang ei arvesta valisuste pingutusi interneti teel hääletamise rakendamiseks, milles Eesti on globaalne liider, võib e-demokraatia seisukorda Eestis hinnata optimistlikult. Siiski võib liigne optimism osutada arengut takistavaks teguriks, seepärast tasub rahvusvaheliste edetabelite kõrval tähelepanelikult analüüsida Eesti e-demokraatia olukorda lähivaates.

Käesolev töö keskendub eelkõige e-demokraatia poliitika analüüsile võttes vaatluse alla, kuidas on valdkonnaga tihedalt seotud e-kaasamine/e-osalemine käsitlust leidnud erinevates poliitikadokumentides (strateegiad, arengukavad). Lisades poliitika tasandile ka selle rakendamise praktika tulemuslikkuse analüüsi, on võimalik esitada soovitusel e-demokraatia poliitikakujunduse tõhustamiseks, seahulgas Euroopa Nõukogu e-demokraatia soovitude paremaks rakendamiseks Eestis.

2. Analüüsi metoodika

Analüüsi objekti määratlemisel oleme lähtunud Euroopa Nõukogu e-demokraatia soovitudes sisalduvast põhimõttest, mille kohaselt **e-demokraatiat tuleb vaadelda kui demokraatia toetamist ja edasiarendust IKT abil, mille sihiks on kodanike suurem kaasatus poliitikasse**¹. Seega ei käsitle me antud uuringu kontekstis e-demokraatiat kui eraldiseisvat valdkonda, vaid kui demokraatliku infoühiskonna ja hea valitsemise loomulikku koostisosa. Siit järeldub, et erinevate dokumentide analüüsil tuleb tähelepanu pöörata eesmärkidele ja tegevustele, mis seonduvad laiemalt demokraatia ja kodanikesekse avaliku haldusega ning kodanikele infoühiskonnas osalemivõimaluste loomisega. Iga analüüsitava dokumendi puhul on välja toodud olulisemad seisukohad, mis võivad mõju avaldada e-demokraatia/e-kaasamise arengule ja esitatud selle kohta ka kokkuvõtlik hinnang.

Kõige ulatuslikuma mõjuga on põhimõtteliselt Riigikogu poolt heaks kiidetud arengukontseptsioonid ja -strateegiad. Need moodustavad analüüsitava dokumentide esimese valiku. Omaette küsimus on seejuures erinevate seaduste mõju e-demokraatia arengule, mis kindlasti on märgatav. Seda teemat käsitleme edaspidi lähemalt ettepanekute osas, kus muuhulgas on kavas vaatluse alla võtta praeguse õigusruumi täiendamise vajadus.

Järgmiseks dokumentide kihistuseks, mis suunavad avaliku võimu tegevust, on valdkondlikud arengukavad/strateegiad ja muud poliitikadokumendid. Alates 2004. aastast on Riigikogu nende väljatöötamise delegeerinud vabariigi valitsuse pädevusse. Seega on valitsusel ulatuslik mandaat avaliku sektori innovatsiooniks IKT kaasabil. Huvipakkuvad on ka ministriumide valitsemisala arengukavad, sest need võivad ette näha haldusprotsesside avatuse ja läbipaistvuse suurendamist uue tehnoloogia kaasabil, mis otseselt seonduv e-demokraatiaga.

Vaatluse alla võetavate dokumentide ringi piiritlemisel oleme lisaks arvestanud demokraatliku poliitikakujunduse põhimõtet, mille kohaselt valitsuse poliitika määrab valimistel saadud rahva mandaat. Nii muutuvad erakondade valimiseelsed lubadused riigi ametlikuks poliitikaks. Seetõttu on huvipakkuv analüüsida, kuidas kajastuvad demokraatia ja tehnoloogilise arengu küsimused erakondade programmides ja valimisplatvormides ning kas need on jõudnud ka koalitsioonileppesse ja valitsuse tegevuskavva. Arvestades järgmisel aastal toimuvaid Riigikogu valimisi pakub eelmise perioodi olukorra analüüs taustsüsteemi edasise arengu jälgimiseks.

¹ Siin ja edaspidi bold autori rõhutuse tekstis

e-Demokraatia rakendamise seisukohalt on väga oluline kohalikul tasandil toimuv, sest just kohalikus poliitikas osalemine pakub inimestele elulist huvi. 226 kohaliku omavalitsuse demokraatia arenguvisionide kaardistamine ei mahu käesoleva töö raamidesse, küll aga väärib kindlasti tähelepanu edaspidiste uuringute kavandamisel.

Eelkirjeldatud hierarhiast ja kaalutlustest tulenevalt on käesolevas töös vaatluse alla võetud järgmised dokumendid:

- Riigikogu poolt heaks kiidetud strateegiad;
- Demokraatia ja infoühiskonnaga seonduvad valdkondlikud strateegiad ja arengukavad;
- Ministeeriumide ja Riigikantselei valitsemisala arengukavad;
- Erakondade valimisplatvormid;
- Valitsuserakondade koalitsioonilepe;
- Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm.

Eraldi käsitlemist vääriks kahtlemata IKT kasutamine Riigikogu töös, sest rahvaesinduse võimekuses kasutada uut tehnoloogiat tihedama koostöösideme loomiseks kodanikega, on osalusdemokraatia võtmevaldkond. Siinkohal tuleb nentida, et hetkel ei ole Riigikogul olemas kirjalikku taasesitust võimaldavat kontseptsiooni e-demokraatia ja e-kaasamise arendamiseks. Külla aga on Riigikogus loodud töörühm, kes peab vastava kontseptsiooni ja tegevuskava välja töötama.

3. Riiklike strateegiate ja arengukavade analüüs

3.1 Seadusandliku võimu tasandi strateegilised dokumendid

Järk-järgult on Eestis avaliku poliitika kujundamise instrumendina võetud kasutusele riikliku strateegiad ja arengukavad. Esiajal sel kümnendil pärast iseseisvuse taastamist näitas Riigikogu initsiatiivi strateegiliste arenguvisionide kujundamisel, hiljem on see kuulunud enamasti vabariigi valitsuse pädevusse. Riigikogus heaks kiidetud strateegilistest dokumentidest on antud analüüsi seisukohalt huvipakkuvad eelkõige Eesti tulevikuvisioni, infoühiskonna ja demokraatia arendamise põhimõtteid sisaldavad kontseptuaalsed dokumendid:

- Eesti infopoliitika põhialused (1998)
- Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon (2002)
- Eesti säästva arengu riikliku strateegia «Säästev Eesti 21» (2005)

Vaatleme järgnevalt lähemalt nende dokumentide sisu.

Eesti infopoliitika põhialused

Eesti infopoliitika põhialuste kohaselt on üheks oluliseks tegevusvaldkonnaks infoühiskonna rajamisel riigi ja kodaniku vahelise suhtluse kujundamine. Eesmärgiks on seejuures kodanikele suunatud ja osavõtlik riik, riiklik infopoliitika peab edendama ja kinnistama demokraatiat Eestis. Põhialustes on tähelepanu all infoühiskonna ühtlane areng: „*Vabariigi Valitsus järgib põhimõtet, et Eestis kui väga väikeses riigis on võimalik ja tuleb vältida «inforikaste» ja «infovaeste» regioonide või kogukondade kujunemist*“.

Infopoliitika alustes on rõhutatud informatsioonivabadust kui olulist infoühiskonna aluspõhimõtet: „*Riik tagab põhiseaduse päraste informatsiooni avatuse põhimõtete järgimise. Riigi otsene kohustus on informatsiooni vaba liikumise tagamine, mis tähendab ühtlasi seda, et avalikud organisatsioonid peavad viivitamatult pakkuma informatsiooni oma igapäevatoimingutest. Selline informatsiooni pakkumine peab vastama järgmistele nõuetele:*

- *kõigile soovijatele tuleb kindlustada võrdne juurdepääs informatsioonile;*
- *informatsiooni tuleb pakkuda aktiivselt ja süstemaatiliselt ning kergesti haaratava tervikuna, aidates inimestel ühtlasi orienteeruda selle ülekülluses;*
- *avaliku informatsiooni usaldatavuse tõstmiseks tuleb määratleda konkreetne vastutus selle korrektsuse eest*“.

Sisuliselt on infopoliitika põhialustega Eestis juba rohkem kui 10 aastat tagasi võetud suund avatud valitsemisele, mis rahvusvahelisel tasandil on alles praegu president Obama [Open Government Initiative](#) tulemusena suure tähelepanu all.

Infopoliitika rakenduslikest meetmetest on esikohal teavitamine: „*Riigi infopoliitika teostamise kõige tähtsamaks vormiks on teavitamine eesmärgiga teadvustada informatsiooniühiskonda üleminekuga kaasnevaid võimalusi ja vajadusi kõigile ühiskonnaliikmetele*“. Selles protsessis peetakse vajalikuks koostööd valitsusvälise sektoriga: „*Riik on aktiivselt huvitatud kõikvõimalikest kaastöödest selles protsessis ning soodustab tema üldisi eesmarke toetavate mittetulundusorganisatsioonide tööd*“.

Kokkuvõte. Eesti infoühiskonna põhialustega on võetud suund demokraatliku infoühiskonna rajamisele Eestis ning avatud demokraatliku valisemise arendamisele. Väga oluliseks peetakse sealjuures ühiskonnaliikmete teadlikkuse arendamist tehnoloogia arenguga kaasnevatest võimalustest ja vajadustest.

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon

Demokraatliku riigikorralduse aluseks on aktiivne kodanikuühiskond ja tema konstruktiivne koostöö avaliku võimuga. Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni ehk EKAK-i põhisisuks on vastastikuste koostoime põhimõtete sätestamine avaliku poliitika kujundamisel ning toimiva kodanikuühiskonna ülesehitamisel. EKAK põhineb arusaamal, et demokraatia arenguks on avalikul võimul vaja kuulata kodanikke ja teha nendega koostööd. Konkreetseks eesmärgiks seatakse kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine: „*Kui poliitiliste otsuste langetajad peavad dialoogi üldsusega ja arvestavad*

avalikus arutelus esitatud ettepanekuid, suureneb üldise kompetentsuse määr ja tugevneb riigi legitiimsus“.

EKAKi eesmärkide saavutamisel on üheks võtmevaldkonnaks kodanike osalus poliitikate väljatöötamises, mille kohta kontseptsioon annab alljärgneva juhise.

Kodanikeühendused ja avalik võim:

- *teevad koostööd eri valdkondade poliitikate väljatöötamisel, elluviimisel ja hindamisel oma volitatud liikmete või esindajate kaudu nende tegevusvaldkondade ja oma pädevuse kohaselt;*
- *korraldavad poliitikate kujundamiseks ja õigusaktide algatamiseks vajalike arvamuste kogumist ning nende süstematiseeritud esitamist volitatud organeile kokkulepitud tähtajal ja vormis;*
- *arvestavad teineteise kogemusi poliitikate kujundamisel ja õigusaktide algatamisel ning konsulteerivad nende väljatöötamisel eri arvamusi esindavate kodanikeühendustega, andes neile piisavalt aega oma seisukohtade kujundamiseks;*
- *hindavad eri poliitikate ja õigusaktide väljatöötamise kõikidel etappidel nende mõju ühiskonnale ja keskkonnale;*
- *tõstavad oma esindajate oskust poliitikate väljatöötamises, elluviimises ja hindamises osalemiseks;*
- *arvestavad vähemusrühmi puudutavate poliitikate kujundamisel neid rühmi esindavate kodanikeühenduste seisukohti ja arvamusi ning kaasavad neid aruteludesse ja õigusloomesse;*
- *kujundavad ühiselt ja järgivad häid koostöötavasid poliitikate väljatöötamise, elluviimise ja hindamise korraldamiseks ning kodanikeühenduste osalemiseks õigusloomes.*

EKAKi rakendamiseks peetakse vajalikuks täiustada avaliku võimu ja ühiskonna vahel toimivaid info- ja tagasiside kanaleid.

Kokkuvõte. Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon sätestab kindla aluse osalusdemokraatia arendamisele Eestis, mille oluliseks osas on kodanike kaasamine poliitilistesse otsustusprotsessidesse. Tegemata küll otsest viidet IKT-le ja e-demokraatialle, annab kontseptsioon suunise ühiskonna ja avaliku võimu kommunikatsioonikanalite täiustamiseks.

[Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21"](#)

Kuigi strateegia on Vabariigi Valisuse veebiportaalis paigutatud keskkonnaministeeriumi valitsusalasse, on tegemist palju üldisema Eesti arenguvisioniga, mis peab ühendama „*globaalsest konkurentsist tulenevad edukuse nõuded säästva arengu põhimõtete ja Eesti traditsiooniliste väärtuste säilitamisega*“. Strateegia otsib vastust küsimusele – mida tuleks teha tagamaks Eesti ühiskonna ja riigi toimimine pikemas perspektiivis?

Üheks oluliseks Eesti arengut mõjutavaks teguriks peab strateegia üha kiirenevat tehnologiseerimist: „*Võtmevaldkondadeks ja arengumootoriteks on jätkuvalt uued tehnoloogiad – IT arendused, biotehnoloogia, sotsiaalsed tehnoloogiad. Internet saab totaalseks suhtluskanaliks, tehnoloogiline teadus- ja arendustegevus kujuneb tsentrimajanduse võtmevaldkonnaks. Sotsiaalne innovatsioon ehk ühiskonna uuenemine*

kujuneb samaväärseks tehnilisega, põhimõtteks on – kui (ühiskond) ei uuene, jäädakse maha. Tehnoloogia erinevused saavad peamiseks veelahkmeks arenenud ja areneva maailma vahel“.

Strateegia toob esile tehnoloogia mõju Eesti kultuuriruumi arengule ja elujõulisusele. Soovitavaks loetakse seisundit, milles „*Oluline osa eesti kultuurist on «kolinud virtuaalkeskonda», paikneb elektroonilistes arhiivides, muuseumides ja raamatukogudes, olles seetõttu rahvusvaheliselt kättesaadav ja tõlgitav teistesse keeltesse, muutudes selle kaudu kättesaadavaks ja mõistetavaks kõigile kohapeal ja ka huvilistele maailmas“.*

Eesti arengu oluliseks eelduseks loeb strateegia ühiskonna sidususe saavutamist, milles võtmeroll on kodanikuühiskonnal. Kodanikeühendustest ja nende võrgustikest peab kujunema avalikule võimule võrdväärne partner nii poliitiliste otsuste kujundamisel kui ka sotsiaalse suunitlusega teenuste pakkumisel.

Eesti võimalikest arengustenaariumitest peab strateegia kõige jätkusuutlikumaks liikumist teadmushiskonna suunas: „***Teadmushiskond on ainus arengumudel, mis põhineb ühiskonna ja riigi refleksiivsel teaduspõhisel kohanemisel muutustega nii sise- kui väliskeskkonnas, luues selleks vajalikud struktuurid (strateegilise kavandamise institutsionaalne ja intellektuaalne tugi) ning kultiveerides refleksiivsust ja kompetentsust kui ühiskonna keskset kvaliteeti“.***

Strateegia hoiatab: „*Liikumine teadmushiskonna suunas ei taandu Eesti arvutiseerimisele, nagu infoühiskonna kontekstis toimivate arutelude käigus võib sageli kuulda. See on ennekõike nihe põhimõtteliselt teistsuguse ühiskonna- ja valitsemiskorralduse suunas, elektroonilise suhtlusvõrgustiku areng on seda mudelit toetava infrastruktuuri üks (kahtlemata olulistest) komponentidest.“*

Liikumisel teadmushiskonna poole on esimeseks tegevussuunaks riigivalitsemise kujundamine teaduspõhiseks. See tähendab, et ühiskonna jaoks oluliste otsuste kujundamisel asendatakse senine huvipõhine ja kitsalt ametkondlik otsustamine kaasava teaduspõhise strateegilise juhtimisega. Strateegia rõhutab: „*Taolise süsteemi loomine ja käivitamine eeldab praegusega võrreldes teistlaadi lähenemist riigivalitsemise praktikale ning eeldab ka mitmeid praegusest erinevaid sotsiaalseid ja poliitilisi hoiakuid ning organisatsioonilist kultuuri.“*

Kokkuvõte. Säastev Eesti 21 on seni kõige kompleksem ja autoriteetsem visioon Eesti tulevikust 21. sajandil. Strateegia võtab arvesse tehnoloogia arenguga kaasnevad võimalused teadmushiskonna suunas liikumiseks. Oluliseks tegevussuunaks on seejuures riigivalitsemise ümberkujundamine avatud ja kaasavaks strateegilise juhtimise protsessiks.

3.2. Täitevvõimu tasandi strateegilised dokumendid

Täitevvõimu tasandil kehtestatavad arengukavad jagunevad valdkondlikeks ja organisatsioonipõhisteks e. valitsemisala arengukavadeks tulenevalt vabariigi valitsuse määrusest [Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise,](#)

[hindamise ja aruandluse kord](#). Antud analüüsi kontekstis pakuvad mõlemad arengukavade liigid huvi, sest võivad põhimõtteliselt sisaldada viiteid IKT kasutamise ja demokraatiaga seonduvatele eesmärkidele ja tegevustele.

Rohkearvulistest valdvaldkondlikest arengukavadest annab ülevaate [Vabariigi Valitsuse veebiportaal](#). Valitsemisalade arengukavad võib reeglina leida ministriumide ja Riigikantselei veebikohtadelt. Infoühiskonna, infotehnoloogia, demokraatiaga seonduva sisu leidmiseks on masinloetavate dokumente puhul rakendatud otsingut nende valdkondadega seotud mõistete leidmiseks ja positiivse tulemuse korral dokumente lähemalt analüüsitud. Nii on võimalik hinnata, kuivõrd infoühiskonna ja demokraatia mõõde on jõudnud erinevatesse strateegiatesse ja arengukavadesse. Loomulikult pole põhjust eeldada, et kõik vaadeldavad dokumendid seda sisaldaksid. Järgnevalt on esitatud kokkuvõtte vaid nende strateegiliste dokumentide kohta, mis mingilgi määral seonduvad infoühiskonna ja demokraatia arendamise küsimustega.

Haridus- ja Teadusministeerium

[Täiskasvanuhariduse arengukava 2009-2013](#)

Arengukava lähtub Euroopa Komisjoni soovitustest, mille kohaselt „*peaksid liikmesriigid toetama võtmepädevuste omandamise võimalusi kõikidele inimestele, nii noortele formaalse ja mitteformaalse hariduse raames, kui ka täiskasvanutele, kellel antud pädevustest vajaka, täiskasvanute koolituse raames*”. Arengukava kohaselt sobib täiskasvanud elanikkonna võtmepädevuste arendamiseks kõige paremini vabaharidussüsteem. Lissaboni strateegia alusel on Euroopa Parlament heaks kiitnud kaheksa elukestva õppe võtmepädevust, mille tõstmisele aitab kaasa just vabahariduslik koolitus. Elukestva õppe võtmepädevusteks on:

- emakeeleoskus;
- võõrkeelteoskus;
- matemaatikapädevus ja teadmised teaduse ning tehnoloogia alustest;
- **infotehnoloogiline pädevus;**
- õppimisoskus;
- sotsiaalne ja kodanikupädevus;
- algatusvõime ja ettevõtlikkus;
- kultuuriteadlikkus ja -pädevus.

Kokkuvõtte. Täiskasvanud elanikkonna osalemine infoühiskonnas ja selleks vajalike oskuste arendamine on arengukavas käsitletud EL poliitika kontekstis. Konkreetseid meetmeid infotehnoloogilise pädevuse kui ühe võtmepädevuse arendamiseks ei ole arengukavas ega selle rakendusplaanides kirjeldatud.

[Rahvuskaaslaste programm 2009-2013](#)

Rahvuskaaslaste programm käsitleb infoühiskonna võimalusi e-õppes: *Eesti keele ja kultuuri e-tugiõppe kaudu toetatakse nende eesti päritolu noorte eesti keele säilitamist, kellel puudub*

võimalus keelt formaalses haridussüsteemis omandada. Selleks on loodud Interneti-põhine tugitegevustest koosnev õppesüsteem, kus Eestis viibiva kvalifitseeritud õppejõu juhendamisel on tagatud eesti keele õpetamine. Õppes kasutatavad materjalid on jagatud vastavalt raskusastmetele ning sisaldavad endas võimalikult erinevaid teemasid ning mitmekesiseid vorme (interaktiivsed harjutused ja programmid, e-lehed, online-kontrolltööd, viktoriinid jne). E-tugiõpe võimaldab ka välismaal töötavate õpetajate nõustamist. Vajadusel pakutakse võimalust noorte ettevalmistamiseks Eesti kõrgharidussüsteemis õppimiseks.

Kokkuvõte. Programmis on tähelepanu all e-õppega seonduv kui vahend välismaal olevate rahvuskaaslaste seostamiseks Eestiga.

[Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia "Teadmistepõhine Eesti" 2007-2013](#)

Strateegia eesmärgiks on aluse loomine teadmistepõhise ühiskonnamudeli kujundamiseks Eestis, mille keskmes on teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon (TA&I). Strateegia seostab otseselt teadmistepõhise ühiskonna infoühiskonnaga käsitledes küll viimast ühe sotsiaalmajandusliku valdkonnana: „Strateegia alusel käivitatakse riiklikud teadus- ja arendusprogrammid:

.....

2) sotsiaalmajanduslike probleemide lahendamiseks ja eesmärkide saavutamiseks iga Eesti elaniku jaoks tähtsust omavates sotsiaalmajanduslikes valdkondades, nagu näiteks energeetika, riigikaitse ja julgeolek, tervishoid ja hoolekanne, keskkonnakaitse, **infoühiskond**;“.

Dokument rõhutab riigi rolli ja eeskuju innovaatilise majanduse arendamisel ja seab oluliseks eesmärgiks avaliku sektori TA&I korralduse tõhustamise.

Kokkuvõte. Infoühiskond on üheks fookuseks riikliku teadus- ja arendusprogrammide käivitamisel.

[Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013](#)

Arengukava teeb viite infotehnoloogiale kui ühele võimalusele õppetöö kaasajastamiseks: „Üldhariduskooli õppekorralduse, riiklike õppekavade rakendamise, õpetajakoolituse, õppevahendite ja paljude muude teemade juures omab olulist osa **infotehnoloogia areng** ja eriti infotehnoloogiliste võimaluste kasutamine õppetöös. Algusaastatega võrreldes on toetus IKT rakendamisele aga vähenenud ja jäänud viimastel aastatel stabiilseks. Selline areng ei taga uute IKT õppetöoga seotud lahenduste juurutamist ja valdkonna edasiminekut. Märkimist vääriavad koolide IKT infrastruktuuride ülesehitamine ja võimalust mööda edasiarendamine, õpitarkvaraprogrammide tootmine ja muretsemine, õpetajate ja koolijuhtide IKT alane täienduskoolitus, haridusportaali Koolielu (www.koolielu.ee) pidamine, töö- ja tehnoloogiaõpetuse kaasajastamise projekt, kus Eesti 20 koolis või koolituskohas muretseti arvuti teel juhitud CNC freespink ja disainitarkvara jms. E-õppe arengukava on esitatud aadressil <http://www.hm.ee/index.php?03236>“.

Kokkuvõte. Arengukavas on olulisel kohal infotehnoloogiliste vahendite kasutamine õppetöös. Pikaajalise prioriteedina on loetletud kodanikuõpetuse õppekavade ja õppematerjalide uuendamine ning õpetajate täienduskoolitus, mis põhimõtteliselt loob võimaluse e-kodaniku teadmiste lülitamiseks formaalharidusse.

[Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015](#)

Strateegias on kirjas: „Töötatakse välja teadusraamatukogude tegevuse toetamise ning andmebaaside, infosüsteemide ja e-õppe tarkvara ühissoetuste alused, et tagada hiljemalt 2008. aastaks riikliku toetuse kasv teadusraamatukogudele. Jätkub riiklik toetus ülikoolide info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamiseks Tiigriülikooli raames ning rakenduskõrgkoolide toetus e-kutsekooli projekti raames“.

Kokkuvõte. Arengukava rõhutab IKT kasutamist kõrghariduse infrastruktuuri täiustamisel.

[Noorsootöö strateegia 2006-2013](#)

Demokraatiaga seonduvat käsitleb arengukava järgnevalt:

„Noored osalevad neid puudutavates otsustusprotsessides ja poliitikate kujundamises. Noortepoliitika üldeesmärk on tagada noorte osalus otsustusprotsessides ja nende huvide ning vajadustega arvestamine kõigis noortepoliitika toimealades. Arengu tagamiseks on vajalik:

- noortega konsulteerimise tagamine kohalikul, maakondlikul ja üle-riigilisel tasandil;
- tähelepanu suunamine ja tegevuste kavandamine noorte osalusmotivatsiooni tõstmiseks“.

Kokkuvõte. Arengukava seab eesmärgiks noorte osaluse suurendamise otsustusprotsessides. Otsest viidet IKT olulisusele arengukavas ei ole, kuigi seda on loogiline eeldada arvestades noorte aktiivsust virtuaalkeskkonnas.

[Eesti keele arendamise strateegia 2004-2010](#)

Arengukava visioon ja eesmärk on, et „eesti keelel oleksid väljendusvahendid mis tahes olulises eluvaldkonnas kunstidest ja filosoofiast kuni täppisteaduste ja infotehnoloogiani“.

Kokkuvõte. Strateegia vaateväljas on eesti keele väljendusvahendite rikastamine, sealhulgas ka infotehnoloogia valdkonnas.

[Tark ja tegus rahvas \(2011-2014\)](#) (Haridusministeeriumi arengukava)

Arengukava üheks eesmärgiks on tervikliku strateegilise planeerimise ja arengukavade koostamise protsessi arendamine ning huvipoolte ja valitsemisala asutuste kaasamine. Poliitika kujundamise protsessi tahetakse integreerida nõuetekohane mõjude hindamine ja

Kaasamise hea tava. Ministeeriumis planeeritakse juurutada kaasaegseid tööprotsesse lihtsustavaid IKT lahendusi.

Kokkuvõte. Ministeeriumi arengukavas sisalduvad eeldused uuel tehnoloogial põhinevaks ja kodanikke kaasavaks poliitikakujunduseks.

Justiitsministeerium

Ministeeriumi olemasolevad strateegilised valdkondlikud dokumendi kriminaalpoliitika, vägivalda vähendamise ja korrupsioonivastase võitluse alal ei käsitleta IKT ja demokraatiaga seonduvaid teemasid. Kuna e-demokraatia/e-osalemine haakub otseselt hea õigusloomega, mis on justiitsministeeriumi vastutusala, siis pakub ministeeriumi nägemus õiguspoliitika arengust käsitletava teema jaoks suurt huvi.

Justiitsministeeriumi arengukava 2011 - 2014

Justiitsministeeriumi ambitsiooniks on riigi õiguspoliitika aktiivne suunamine ja juhtimine. Hea õigusloome põhimõtted tuleb tagada ministeeriumide menetlusreeglitega ja vabariigi valisuse asjaajamist korraldavate regulatsioonidega. Õiguspoliitika üheks eesmärgiks on eraelu kaitse, sõna- ja teabevabadus, milleks tahetakse arendada nende valdkondade regulatsioone. Veel on eesmärkideks efektiivne avalik haldus ja usaldusväärne riik, nende saavutamise meetmeteks on õiguslike otsuste kvaliteedi tagamine, halduskorralduse alase regulatsiooni arendamine ning rahva õigusteadlikkuse suurendamine.

Kokkuvõte. Arengukava annab aluse oodata justiitsministeeriumilt uusi algatusi avatud ja kodanikke kaasava õigusloomeprotsessi kujundamiseks. Samuti on kodanike põhiõiguste ja vabaduste kaitse, mida infoühiskonna areng kahtlemata mõjutab, ministeeriumi üheks oluliseks strateegiliseks eesmärgiks.

Kaitseministeerium

Küberjulgeoleku strateegia 2008-2013

Strateegia seab järgmised eesmärgid:

- *Eestis on laiaulatuslikult rakendatud astmeline turvameetmete süsteem, mis tagab Eesti riigi küberjulgeoleku;*
- *Eesti on väga suure infoturbealase kompetentsuse ja teadlikkusega riik, infosüsteemide turvalist ja laialdast kasutamist toetab proportsionaalne õiguslik regulatsioon;*
- *Eesti on küberjulgeoleku tõhustamiseks tehtava rahvusvahelise koostöö üks juhtriike.*

Strateegia rõhutab ühiskonnaliikmete teadlikkuse tõstmise vajadust: „Tõsta infoturbeteadlikkust ja -taset kõigi arvutikasutajate, eelkõige üksikkasutajate ja väikeettevõtete hulgas. Teavitustöö eesmärgiks on tutvustada küberkeskkonna ohte ning

parandada arvutikasutajate teadlikkust turvalisest arvutikasutusest ja infoturbe põhitõdedest“.

Kokkuvõte. Kuigi küberjulgeoleku strateegia ei sea otseselt demokraatia arenguga seonduvaid eesmärke, on riigi küberjulgeolek ühiskonna demokraatliku toimise oluliseks eelduseks.

Keskkonnaministeerium

[Eesti keskkonnanstrateegia aastani 2030](#)

Strateegia pakub erinevaid Eesti arenguvisionone sõltuvalt väärtusorientatsioonist ja tehnoloogia rakendamise ulatusest, mida kirjeldab kokkuvõtlikult järgmine tabel.

		Väärtused ühiskonnas	
		Materialistlikud	Loodust hindavad
Tehnoloogia rakendamise soov	kõrge	Mida rohkem – seda tohkem	Ökopärl
	madal	Nokk kinni, saba lahti	Tagasi juurte juurde

Kokkuvõte: Strateegia teadvustab tehnoloogia, selhulgas IKT, mõju looduskeskkonnale.

[Keskkonnaministeeriumi arengukava 2011 - 2014](#) (valitsemisala arengukava)

Partnerite kaasamine ja avatus on keskkonnaministeeriumi põhiväärtuseks. Strateegiliseks eesmärgiks on tõhustada huvigruppide kaasamist ministeeriumi dokumentide koostamisel, muuta kaasamispehõhimõtete ja -meetodite alased oskused ministeeriumi ametnike kvalifikatsiooni osaks ning luua eeldused tulemuslikuks koostööks riigisisel ja rahvusvahelisel tasandil, sealhulgas edukaks osalemiseks Euroopa Liidu keskkonnapoliitika kujundamises. Selleks arendatakse välja strateegiliste partnerite võrgustik ja kaasatakse koostööpartnerid otsustusprotsessidesse kaasamise hea tava põhimõtete alusel. Arengukava rõhutab vajadust tagada avalikkusele keskkonna ja maainfo kättesaadavus. Organisatsiooni arendamisel on tähtis koht kaasaegse infotehnoloogilise töökeskkonna loomisel ja ametnike oskuste arendamisel.

Kokkuvõte. Keskkonnaministeeriumi arengukava kohaselt on ministeerium valmis kaasavaks poliitikakujunduseks. Oluline on ka ministeeriumi tähelepanu info kättesaadavuse parendamisele, mis on üks infoühiskonna võtmevaldkondi.

Kultuuriministeerium

[Eesti lõimumiskava 2008-2013](#)

Lõimumiskava oluline eesmärk on tugevdada riigiidentiteeti ja väärtustada Eesti kodanikuks olemist. Selleks on vaja saavutada kõigi elanike kaasamine ühiskonna arendamisse : „*Edukas lõimumine eeldab, et igal Eesti püsielanikul on võimalus aktiivselt osaleda demokraatliku ühiskonna arendamises ühiskonnaelu kõikidel tasemetel, mis muuhulgas eeldab suurenenud*

kodanikuaktiivsust“. Rõhutatakse, et kodakondsuse omandamine üksi ei ole piisav ühtekuuluvustunde tekkimiseks, seepärast tuleb suuremat tähelepanu pöörata muukeelsete kodanike kaasamisele Eesti avalikku ellu ning otsustusprotsessi. Selleks on vajalik arendada ühiskonna teabevälja ühisosa ning toetada osalust kodanikuühiskonnas.

Kokkuvõte: Lõimumiskava kohaselt on muukeelse elanikkonna lülitamine Eesti avalikku ellu ja poliitilistesse otsustusprotsessidesse oluline hoob õiguslik-poliitiliseks integratsiooniks. Kava ei too eraldi välja lõimumise eripära infoühiskonnas, kuid osalusdemokraatia rõhutamise kaudu võib sellise seose tuletada.

[Kultuuriministeeriumi arengukava 2011 – 2014](#) (valitsemisala arengukava)

Ministeerium peab oluliseks, et käsitletavat strateegiat, eelnõud ja otsused oleks valminud koostöös suuremate huvirühmade ja valdkondlike ekspertidega. Ministeeriumi juures tegutsevad nõuandvad kogud ja komisjonid, kuhu kuuluvad vastavate valdkondade esindusorganisatsioonid või sisuekspertid. Kaasamise paremaks elluviimiseks ja tegevuste analüüsimiseks osaleb kultuuriministeerium ka asutustevahelises koostööprojektis, mille käigus saadakse konsultatsioone ja soovitusi sellesisuliste tegevuste paremaks korraldamiseks ning tagasisidet seniste koostöökogemuste tugevuste ja nõrkuste kohta.

Kokkuvõte. Kultuuriministeerium on teadvustanud kaasava poliitikakujunduse vajalikkuse ja analüüsib oma tegevust selles valdkonnas.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (MKM)

[Täiendatud "Eesti infoühiskonna arengukava 2013"](#)

Arengukava lähtub eeldusest, et infoühiskonna ehitamine on strateegiline valik, mis eeldab ühist eesmärgipüstitust ja erinevate sektorite koostööd. Arengukava ei keskendu üksnes tehnoloogiale, vaid seab eesmärgid nii sotsiaalses, majanduslikus kui ka institutsionaalses mõõtmes.

Sotsiaalses mõõtmes on eesmärgiks jõuda olukorda, kus iga inimene on täisväärtuslik infoühiskonna liige ja aktiivne osaline avalikus elus. See eeldab, et inimestele on võimalik kasutada digitaalset teavet ja suhtlda omavahel erinevate tehnoloogiliste kanalite abil, aga ka seda, et inimesed oskavad ja tahavad kasutada loodud võimalusi ning on motiveeritud ühiskonna otsustusprotsessides aktiivselt osalema. Sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks näeb arengukava ette tegevusi nii infoühiskonna tehnilise infrastruktuuri arendamisel kui ka inimeste osalusvõimaluste suurendamisel. Osalusvõimaluste arendamisel soovitase aastaks 2013 jõuda olukorda kus:

- *kõik avaliku sektori veebileheküljed on ligipääsetavad ka erivajadustega inimestele;*
- *kõigil elanikel on vähemalt elementaarsed oskused arvuti ning interneti kasutamiseks;*

- *teadlikkus nii infoühiskonna võimaluste kui ka ohtude osas on suurenenud, sh teadlikkus turvalisusest ja intellektuaalsest omandist.*

Tihedalt haakuvad käeoleva analüüsi teemaga arengukavas püstitatud institutsionaalsed eesmärgid, milleks on isikukeskne, läbipaistev ja tõhusalt toimiv avalik sektor. Riigivalitsemise tõhustamisel seab arengukava järgmised eesmärgid:

- *kogu asjaajamine avalikus sektoris toimub elektrooniliselt;*
- *riigi infosüsteem on teenusepõhine ja toimib lähtuvalt kasutaja vajadustest, mitte ametkondikust ülesehitusest;*
- *Eestis kasutatavad elektroonilise isikutuvastuse rakendused vastavad maailma parimatele praktikatele ning on kasutatavad Eestis ja rahvusvaheliselt;*
- *teiste maade, eelkõige EL liikmesriikide kodanikele, on loodud võimalus asjakohaste Eesti e-teenuste kasutamiseks.*

Arengukava toob välja ja keerukused, mis seonduvad IKT kasutuselevõtuga avaliku halduse moderniseerimisel. Need on haldusorganisatsiooni üldise täiustamise vajadus, avaliku sektori töökorralduse ja -kultuuri muutmine ning avalike teenistujate oskuste arendamine. Kuigi IKT on andnud avalikule võimule tõhusad tööriistad kodanike tihedamaks kaasamiseks ühiskondlikku debatti ja otsustusprotsessidesse, kasutatakse seda võimalust ebapiisavalt. Avalik teave on küll internetis kättesaadav, aga selle esitamine killustatud ja ebaülevaatlik. Järjest ilmsemaks saab tervikliku ja süsteemse lähenemise vajadus.

Arengukava näeb ette terve hulga konkreetseid meetmeid ja tegevusi püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamiseks on arengukava kohaselt üheks tegevussuunaks **riigi otsustusprotsessides osalusvõimaluste laiendamine (eDemokraatia)**. Sellega soovitakse luua Eesti elanikele täiendavad võimalused kaasaraäkimiseks:

- *ministeeriumid ja omavalitsused on loonud internetipõhised keskkonnad isikute ja huvi-gruppide kaasamiseks otsustusprotsessidesse;*
- *kasutatakse e-hääletamise võimalusi.*

Vastutajateks tegevuste elluviimise eest on määratud Riigikantselei, justiitsministeerium ja teised ministeeriumid.

Institutsionaalses mõttes, s.o. isikukeskse, läbipaistva ja tõhusalt toimiva avaliku sektori arendamisel on tulemuslikkuse mõõdikuteks seatud kasutajate rahulolu e-teenustega. Ka enamik tegevusi on suunatud haldustoimingute ja tööprotsesside digitaliseerimisele ning avatud ja läbipaistvale e-teenuste osutamisele.

Infoühiskonna arengukava elluviimiseks on igaastased rakendusplaanid, mille väljatöötamist koordineerib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja kinnitab Vabariigi Valisus.

Kokkuvõte: Infoühiskonna arengukava on üldist Eesti arenguvisioni kirjeldav strateegiline dokument, mis püüab suunata arengut erinevates valdkondades võttes arvesse vabariigi valitsuse tegevusprogrammi sisalduvaid infoühiskonna arenamise eesmäärke (vt. osa 4.4)

Võttes fookusesse infoühiskonna sotsiaalse mõõtme ning IKT mõju avalikule haldusele, seondub arengukava otseselt e-demokraatia ja e-kaasamise arendamisega. Arengukava rõhutab internetipõhiste keskkondade arendamise vajadust kodanikele osalusvõimaluste loomiseks ja pöörab tähelepanu inimeste teadlikkuse arendamisele. Arengukava tähtsustab kasutajakeskset ja läbipaistvat avalike teenuste osutamist jättes kahjuks tähelepanuta, et inimestele avalikus poliitikas osalusvõimaluste loomiseks peavad samad nõuded kehtima ka poliitiliste otsustusprotsesside kohta.

[Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi strateegia 2011-2014](#) (valisemisala arengukava)

Ministeeriumi tegevuse aluseks on kokkulepitud väärtused, milleks on avatus, pädevus, usaldusväärsus ja uuendusmeelsus. Tegevuse üldiseks eesmärgiks seab ministeerium ühiskonna üldise heaolu kasvu, mille saavutamisel on infoühiskonna arendamine tähtsaks hoovaks, nii nagu ka partnerluse süvendamine valisusvälise sektoriga ja selle kaasamine poliitika kujundamisse. Partnerluse arendamiseks ettevõtjatega on struktuurifondidide vahendite abil algatatud programm „Ettevõtteorganisatsioonide võimekuse tõstmine“, mis tõstab nende organisatsioonide haldussuutlikkust analüüsida poliitikaid ja teha end ühiskonnas paremini kuuldavaks. Infoühiskonna arendamisel lähtutakse valdkonnapõhisest Infoühiskonna arengukavast 2013 ja kitsamate infotehnoloogia kasutust eesmärgistavatest dokumentidest. Infoühiskonna arendamise meetmena käsitleb arengukava IKT infrastruktuuri ja selle turvalisuse arendamist, e-teenuste kasutusala laiendamist ning avalikkuse teadlikkuse tõstmist interneti turvalisusest ja e-teenuste kasutamise võimalustest. Kavas on ka avaliku sektori veebilehtede WAI põhimõtetega kooskõla saavutamine. Ministeeriumi kui organisatsiooni arendamisel on eraldi meetmena kavandatud kaasamissüsteemi parandamine, mis sisaldab ametnike oskuste arendamist, osalusveebi kasutuse laiendamist ja kaasamise uuringuid ja selle kvaliteedi regulaarset hindamist.

Kokkuvõte. MKM on infoühiskonna tehnoloogilise infrastruktuuri arendamise võtmeministeerium. See kajastub ka ministeeriumi haldusala infoühiskonna arenguvaldkonna meetmetes ja tegevustes. Strateegia jätab lahtiseks küsimuse, kuid võrd ja milliste mehhanismidega suunab ministeerium infoühiskonna üldisemat arengut riigis, sealhulgas IKT kasutamist demokraatia toetamiseks.

Põllumajandusministeerium

[Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013](#)

Strateegia keskendub Euroopa Liidu ühtsest põllumajanduspoliitikast tulenevale eesmärkidele, milleks on põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, maade hooldamine ja keskkonna, elukvaliteedi ja tegevuste mitmekesistamine, arvestades Eesti maaelu omanäolisust ja mitmekesisust.

Strateegia toob välja tehnoloogia olulise mõju maaelu arengule:

„Elukvaliteedi säilitamise ja parandamise üks võimalus on uute lahenduste leidmine teenuste pakkumisel: teenuste kättesaadavust võib parandada nende pakkumine ühes multifunktsionaalses ehitises ning mobiilsete teenuste võimaldamine. Uusi lahendusi nii avaliku kui erasektori poolt pakutavate teenuste kättesaadavuse parandamisel toob ka Interneti laiem levik. Infotehnoloogia areng aitab muu hulgas kaasa kaugtöövõimaluste avardamisele“.

Maapiirkondade arengus peetakse väga oluliseks kohaliku kogukonna tugevust ja erinevate poolte omavahelist koostööd: *„Koostööd tuleb veelgi tugevdada, sest ettevõtlus üksi ei loo uusi töökohti ega vähenda probleeme maapiirkonnas. Ka mittetulundussektori roll uute töökohtade loomisel on tähelepanuväärne, mistõttu tuleb panustada ka selle arengusse.“*

Kokkuvõte. Eesti maaelu arendamise strateegia keskendub eelkõige maapiirkondade majanduslikule toimetulekule, seoseid infoühiskonna ja demokraatia arenguga puudutakse vaid põgusalt.

[Põllumajandusministeeriumi valisemisala arengukava 2008 – 2011](#)

Põllumajandusministeeriumi strateegilised eesmärgid puudutavad valisemisala erinevate valdkondade arendamist. Seejuures on üheks meetmeks tõhusa õigusliku raamistiku tagamine. Õigusloome protsessis pööratakse senisest enam tähelepanu erinevate osapoolte tõhusamale kaasamisele.

Kokkuvõte. Arengukava märgib üldiselt ära kaasamise kui õigusloome protsessi osa konkreetseid tegevusi avamata.

Rahandusministeerium

[Riigi eelarvestrateegia 2011-2014](#)

Riigi eelarvestrateegia eesmärk on tagada keskpikas perspektiivis eelarvepoliitika jätkusuutlikkus ning muuta valitsuse tegevus riigi ja valdkondlike arengute suunamisel tulemuslikumaks. Strateegia sätestab riigieelarve koostamise sisendina arengukavadest tulenevad aasta tegevuskavad ja nende finantsplaanid, kuid rõhutab seejuures eelarvestrateegia prioriteetsust: *„Käesolev riigi eelarvestrateegia on aluseks valitsemisalade arengukavade ja riigieelarve koostamiseks aastateks 2012-2015“.* Strateegia seab eesmärgiks maksukoormuse vähendamise ja eelarvepositsiooni ülejäägi saavutamise.

Eelarvestrateegia ei käsitle otseselt infoühiskonna arenguga seonduvaid prioriteete, küll aga juhib tähelepanu tehnoloogia arengust tulenevatele võimalustele riigihalduse optimeerimiseks: *„Kavas on tugiteenuste konsolideerimine, seda ka riigiasutuste ja riigi sihtasutuste üleselt.“*

Hinnatakse riigi infotehnoloogia haldamise ning arenduste konsolideerimise võimalusi. Avaliku teenuse pakkumisel võetakse eesmärgiks täiendavat säästu soodustavate ja teenuse kvaliteeti parendavate e-lahenduste arendamine“.

Arengukava toob välja asjaolu, et suur osa riigi infotehnoloogilise infrastruktuuri investeeringutest lähiaastatel toimub välisvahendite arvel.

Kokkuvõte. Riigieelarve strateegia kohaselt säilib lähiaastatel pinge valdkondlike arengukavade rahastamisel. Infoühiskonna arendamisel toovad leevendust EL struktuurifondide vahendid kuid lahtiseks jääb küsimus – mis saab edasi?

[Rahandusministeeriumi strateegiline arengukava 2011 - 2014](#) (valisemisala arengukava)

Rahandusministeeriumi tegevust suunavaks väärtuseks on olla avatud, õiglane ja usaldusväärne partner, kes austab ja arvestab oma partnereid ja nende seisukohti. Praeguse olukorra analüüsis märgitakse, et kaasamise praktika, mis võimaldaks huvigruppide huvisid tasakaalustatult ja õigeaegselt arvesse võtta, on veel välja kujundamata. Arengukavas on tähelepanu all on e-keskkondade arendus ja avaliku halduse tugiteenuste konsolideerimine, kavandatakse ministeeriumi ühtse IT kompetentsikeskuse loomist. Oluliseks peetakse teenuste ühendamist ning infovahetuse tõhustamist koostöös avaliku ja erasektori organisatsioonidega. Tahetakse laiendada infoteenuse pakkumist, eriti statistika valdkonnas. Arengukava viitab integreeritud õiguse infosüsteemi loomisele kui ühele võimalusele muuta õiguse loojate ja rakendajate töö lihtsamaks ja süsteemsemaks. Kavandatakse uuendada ministeeriumi veebilehe kujundust ja laiendada innovatiivst infopakkumist.

Kokkuvõte. Kuigi ministeerium väärtustab avatud ja partnereid arvestatavat suhtlemist, ei sisalda arengukava konkreetseid eesmärke ja ettepanekuid kaasava poliitikakujunduse edendamiseks oma valisemisalas. Küll aga on tähelepanu all ministeeriumi infotehnoloogilise võimekuse arendamine.

Riigikantselei

[Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011](#)

Majanduskasvu ja tööhõive kava on Vabariigi Valitsuse keskne strateegia Eesti majanduse konkurentsivõime tõstmiseks. Ühe hoovana selleks on arengukava kohaselt ettevõtlusele suunatud e-teenused. Ettevõtete suhtlemine riigiga peab muutuma kiireks ja kasutajasõbralikuks, kasutades maksimaalselt ära tehnoloogilisi võimalusi ning vähendades oluliselt bürokraatiast tulenevat halduskoormust. Selleks ette nähtud meetmed on järgmised:

1. *Infoühiskonna teadlikkuse tõstmise programmi käivitamine (2008-2009).*
2. *Riigiasutuste üleminek e-arveldusele (2008-2010).*
3. *Statistikaameti e-statistika mooduli välja arendamine vähendamaks ettevõtete halduskoormust ja andmete dubleerivat esitamist (2007-2011).*

4. Täisautomaatse e-hangete süsteemi väljaarendamine (2007-2009).

5. E-tervise rakendamine meditsiiniettevõtjatele suunatud e-teenuste pakkumiseks (digitaalse retsepti väljatöötamine ja terviseandmete riskasutus erinevate institutsioonide vahel) (2008-2011).

6. Infosüsteemi AET (e-toimiku klientsüsteem menetlusosalistele ja nende esindajatele) terviklahenduse loomine (2008–2012).

Kokkuvõte: Arengukava käsitleb IKT rakendamist majaduse konkurentsivõime tõstmiseks seonduvalt e-teenuste arendamise vajadusega. See on otsene kokkupuutepunkt infoühiskonna arengukavaga, mis tekitab küsimuse kahe strateegilise dokumendi vahekorra ja koosmõjust. Kava kokkupuutepunktiks demokraatliku osaluse arendamisega on ühe meetmena kavandatud **infoühiskonna teadlikkuse programmi** käivitamine.

[Riigikantselei arengukava 2011-2014](#) (organisatsioonipõhine arengukava)

Riigikantselei toetab Vabariigi Valitsust ja peaministrit poliitika kujundamisel ja elluviimisel ning aitab kaasa hea riigivalitsemise tava kujundamisele. Arengukava kohaselt on eesmärgiks tõsta Vabariigi Valitsuse otsuste ettevalmistamise kvaliteeti ning arendada valitsuskommunikatsiooni ja toetada kodanikuühiskonna arengut. Ühe meetmena nähakse ette kodanike ja kodanikuühenduste valitsuse otsustusprotsessi kaasamise ja osalemise toetamine. Uuteks algatusteks IKT rakendamisel nimetab arengukava järgmist:

- *Valitsusasutuste kodulehekülgede koondamine ühtseks valitsusportaaliks;*
- *Audio-visuaalsete uue meedia lahenduste rakendamine.*

Kokkuvõte. Riigikantselei arengukava seab asutuse ette konkreetse ülesande kaasamise ja osalemise toetamiseks valitsuse otsustusprotsessides. Arengukava jääb aga üldsõnaliseks konkreetsete tegevuste osas meetme sisuliseks rakendamiseks.

Siseministerium

[Täiendatud kodanikualgatuse toetamise arengukava 2007-2010](#)

Kuna selle arengukava teostamise periood lõpeb käeoleval aastal, siis pakub suuremat huvi praegu väljatöötamisel olev [Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014](#), mille koostamise suhtes valitsus on langetanud otsuse eelmise aasta detsembris. Arengukava väljatöötamise otsuses peetakse vajalikuks ühe valdkonnana käsitleda kaasamist kui avaliku võimu ja kodanikkonna toimivat dialoogi ja koostööd avaliku poliitika kujundamisel. Otsus nimetab ära ka senised vajakajäämise kaasamise korraldamisel: „*Probleemina on nähtud, et paljude avaliku võimu protsesside juhtimisel ja elluviimisel jäävad ühendused tihti õigeaegse informatsioonita. See, kuidas eelinformatsiooni kaasamisprotsesside kohta avaldatakse, on ministeriumiti erinev, ja tihti puudub ka ühe ministeriumi sees ühtne praktika. Kaasamise käik ning osalevate partnerite valiku kriteeriumid pole alati läbipaistvad. Osalusveebis on küll avaldatud ministeriumide kaasamise tööplaanid, kuid nende täitmist võrreldes kavandatuga pole võimalik jälgida.*“

Esitatud probleemidele peaks arengukava pakkuma lahenduse, plaani kohaselt peakse eelnõu jõuab valitsusse käesoleva aasta novembris.

Siseministeriumi valisemisala arengukava

Siseministeriumi tegevusvaldkonna strateegilised eesmärgid on kvaliteetsed isikuandmed, **aktiivne kodanikuühiskond**, tasakaalustatud ruumiline ja regionaalne areng ning toimiv regionaalne ja kohalik haldus. Kodanikuühiskonna arendamisel on sihiks kodanikuaktiivsuse- ja -ühenduste toetamine, milleks töötatakse välja ja rakendatakse kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 (valdkondlik arengukava). Lisaks tahab ministerium korrastada kodanikuühiskonna statistika, katta valdkonna vajalike uuringute ja analüüsidega, korrastada ühenduste rahastamise riigieelarvelistest vahenditest ning ühtlustada avalike teenuste delegeerimise põhimõtted.

Infoühiskonna arendamisega seonduvad tegevused asuvad tasakaalustatud ruumilise ja regionaalse arengu suunal, kus aluseks on võetud siseministeriumi [Kohaliku omavalisuse infoühiskonna arengukava 2008 – 2011](#). See arengukava sisaldab ühe eesmärgina **e-demokraatia** võimaluste kasutuselevõttu, mis tähendab, et kõigis kohalikes omavalitsustes peavad olema loodud internetipõhised võimalused elanike kaasamiseks kohaliku elu korraldamisse. Arengukava annab järgmise konkreetse juhise: „*Kohalike omavalitsuste veebilehekülgedel pakutav informatsioon on süstematiseeritud ja hõlpsasti leitav ning kättesaadav kõigile sihtgruppidele. Loodud on kaasamiskanalid ning veebilehekülgede kaudu kajastatav info toetab valitsemise läbipaistvuse suurendamist. Nii on hea valitsemise tava kohaselt läbipaistev ja asjakohane aruandlus üks peamisi viise, läbi mille ametnikud saavad näidata, et nad informeerivad kodanikke oma tegevusest ja võimaldavad neil teha otsuseid usaldusväärse informatsiooni põhjal. See aitab omakorda kaasata kodanikke ühiskonna otsustes kaasa rääkima ning suurendada nende kindlust ametnike usaldusväärsuses.*

Veebilehe vahendusel on kodanikul võimalus olla kaasatud KOV-de otsustusprotsessidesse, olla kursis õigusaktidega ning osaleda aktiivselt otsuste ettevalmistamise protsessis. Kodanikel on ülevaade volikogu istungitel toimuvast, kommenteerida interneti vahendusel arutatavaid eelnõusid ning vajadusel esitada oma ettepanekuid eelnõude muutmiseks kasutades nendeks toiminguteks ID-kaarti. Läbipaistev ning elanikke kaasav otsustusprotsess muudab omavalisuse elanike silmis usaldusväärseks partneriks“.

Kohaliku omavalisuse infoühiskonna arengu toetamiseks on kavas lähiaastatel rakendada kohaliku omavalisuse infosüsteem ja teenusportaal, aga ka infomenetlusportaal ning planeeringute infosüsteem.

Siseministeriumi organisatsioonilist arengut puudutav osa arengukavas pöörab tähelepanu IT võimekuse arendamisele ja e-teenuste kättesaadavusele.

Kokkuvõte. Siseministeriumil on keskne roll kodanikuühiskonna arendamisel, olles selle valdkonna poliitikaid koordineeriv ministerium. Põhimõtteliselt on kodanikele ja nende ühendustele poliitikakujunduses osalusvõimaluste loomine üks kodanikuühiskonna

arendamise teedest. Konkreetsema probleemipüstitse ja eesmärgid peaks lähiajal andma väljatöötamisel olev kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014. Otsesõnu on siseministerium eesmärgiks seadnud e-demokraatia edendamise kohalikul tasandil. Ministeriumi enda organisatsioonilise arendamise strateegia otseselt kaasavat poliitikakujundust ei käsitle.

Sotsiaalministerium

[Sotsiaalministeriumi arengukava 2011 - 2014](#)

Sotsiaalministeriumi missioonil on kujundada Eestis elukeskkond kus inimestel on võrdsed võimalused inimväärses eluks. Organisatsiooni ühisteks väärtusteks on inimkeskus, koostöö, professionaalsus ja avatus. Kõige olulisemaks ministeriumi tööks on arengukava kohaselt avalike poliitikate kujundamine – iga poliitika peab olema põhjendatud ja eesmärgipärane. Seda eesmärki on võimalik saavutada kaasava ja teadmuspõhise poliitikakujundusega, mille arendamiseks arengukava sisaldab konkreetseid meetmeid. Arengukava tähtsustab aktiivset ja läbipaistvat avalikkuse informeerimist sotsiaalministeriumi poliitikastest ja tegevustest.

Kokkuvõte. Sotsiaalministeriumi arengukava väärtustab kaasava poliitikakujunduse ja kavandab meetmed administratiivse suutlikkuse arendamiseks selles valdkonnas. Arengukava ei käsitle otseselt infoühiskonna arenguga seonduvaid võimalusi ja probleeme ministeriumi valitsemisala ja organisatsiooni arengus.

Välisministerium

<http://www.vm.ee>

Välisministeriumi arengukava tekst ei ole veebis kättesaadav, ministeriumi veebilehel olevat visioon 2010 kirjeldab asutust kui aktiivset, kompetentset ja hinnatud teenuste ning informatsiooni pakkujat teistele riigiasutustele, koostööpartneritele, ettevõtetele, kodanikele ja üldsusele nii Eestis kui välisriikides. Üheks tööalastest väärtustest on koostöövalmidus, kuid partneritena on vaatevälja jäänud üksnes teised asutused ja riigid.

Kokkuvõte. Välisministeriumi kui organisatsiooni kohta veebis avalikustatud teave on liiga üldine, et selle põhjal anda hinnangut ministeriumi poliitikakujunduse põhimõtetele ning IKT rakendamise eesmärkidele. Etteruttavalt võib öelda, et välisministerium on üks aktiivsemaid Eesti ministeriume web2.0 võimaluste kasutamisel.

3.3 Kokkuvõte e-demokraatia kajastumisest strateegilistes dokumentides

Riigikogu tasandil heaks kiidetud strateegilistest dokumentidest järeldub, et Eestis on võetud kindel suund demokraatliku ja kodanikke kaasava infoühiskonna rajamisele. See peab tagama meie ühiskonna ja riigi jätkusuutliku ja konkurentsivõimelise arengu. Infotehnoloogilise arengu kõrval nähakse võtmevaldkonnadena kodanikuühiskonna arengu toetamist ning avatud ja kodanikukeskse avaliku halduse arendamist.

Riigikogu kinnitatud strateegiliste arenguvisionide rakendamine toimub valdkondlike arengukavade ja ministeriumide (sh Riigikantselei) haldusala arengukavadega. Keskne roll

on seejuures strateegilistel dokumentidel, mis suunavad infoühiskonna ning kodanikuühiskonna arengut. Need on majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi juhtimisel elluviidav **Infoühiskonna arengukava 2013** ning siseministeeriumi vastutusel olev **Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014** (ettevalmistamisel). Infoühiskonna arengukava sisaldab endas ühe tegevussuunana e-demokraatia arendamist, nähes ette inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamist riigi otsustusprotsesside osalemiseks. Vastutavate ametkondadena on arengukavas märgitud eelkõige Riigikantselei ja justiitsministeerium, aga vajalik on ka kõigi teisteministeeriumide panus. Seejuures säilib MKMi keskne roll infoühiskonna arengukava rakendamiseks vajalike tegevuskavade koordineerimisel ja arengukava rakendamise aruannete koostamisel.

Arvestades justiitsministeeriumi ja Riigikantselei juhtivat rolli e-demokraatia tegevussuuna elluviimisel, on oluline, kuidas vastavad tegevused kajastuvad nende ametkondade organisatsioonipõhistes arengukavades. Justiitsministeeriumi arengukava ei sisalda otseselt demokraatia ega e-demokraatia eesmärke ja tegevusi küll aga on fookuseses hea õigusloome.

Just selle justiitsministeeriumi tegevussuuna kaudu võiks loota selgete põhimõtete ja reeglite kehtestamist kaasavaks poliitikakujunduseks ja õigusloomeks. Ministeeriumis on teostamisel programm „[Parema õigusloome arendamine](#)“, mida rahastatakse EL struktuurifondide vahenditest meetme „Parema õigusloome arendamine“ raames 43 326 316 krooni ulatuses. Programmi kestuseks on 1.01.2007 – 15.01.2012. Programmi üheks põhieesmärgiks on efektiivsete tugistruktuuride loomine ja õigusaktide mõjuanalüüsi süsteemi ning suutlikkuse arendamine. Programmi raames on juba valminud rida dokumente õigusaktide mõju hindamise täiustamiseks, mis otseselt viitavad ka kaasamise vajalikkusele: „*Õigusakti ettevalmistaja kohuseks on õigusaktiga puudutatud huvirühmade kaasamine väljatöötamiskavatsuse, õigusakti kontseptsiooni või õigusakti eelnõu koostamise etapis ning avaliku konsultatsiooni läbiviimine, kas enne ministeeriumidevahelist kooskõlastusringi või sellega samaaegselt*“.

Riigikantselei arengukava seab samuti eesmärgiks valitsuse otsuste kvaliteedi parandamise kaasava poliitikakujundusega, milleks nähakse ette kodanike ja kodanikuühenduste valitsuse otsustusprotsessi kaasamise ja osalemise toetamine. Konkreetseid meetmeid selleks arengukavast otseselt ei ilmne. Küll aga on Riigikantselei juhtimisel rakendamisel õigusaktide menetlemise ühtne infosüsteem, mis peaks oluliselt kaasa aitama avatud ja kaasava poliitikakujundusele ja õigusloomele. Kaasamise, sh. e-kaasamise alal peaks selgema eesmärgipüstituse ja tegevuskava looma peatselt valisusele esitatav kodanikuühiskonna arengukava 2011 – 2014. Kehtivate dokumentide alusel võib väita, et vastutuse kaasava poliitikakujunduse edendamise eest on võtnud nii justiitsministeerium kui ka Riigikantselei.

Ministeeriumide arengukavad on analüüsitava temaga seotud kahes aspektis:

- Infoühiskonna arengu mõju arvestamine ministeeriumi valitsusala erinevate poliitikate kujundamisel;
- Kaasava poliitikakujunduse põhimõtete lülitamine ministeeriumi kui organisatsiooni arengukavasse.

Analüüsi põhjal võib järeldada, et erinevad arengukavad käsitlevad infoühiskonnast tulenevaid iseärasusi erineval tasemel ja enamasti üpris pinnapealselt. Osaliselt tuleneb see kindlasti

sellest, et veel mõned aastad tagasi, kui enamus arengukavadest kehtestati, ei olnud infoühiskonna mõju nii ilmne kui seda võib praegu näha. Teisalt on ka tähelepanu innovaatilisele lähenemisele erinevate elualade arengu kujundamisel saanud hoogu alles viimastel aastatel.

Ministeeriumide organisatsioonipõhised arengukavad on teostatud erinevas stiilis ja nendes sialduva üldistamine seetõttu keeruline. Osa ministeeriumi kirjeldab detailselt kaasava poliitikakujunduse arendamiseks planeeritavaid tegevusi (haridus- ja teadusministeerium, keskkonnaministeerium, sotsiaalministeerium) ja/või IKT infrastruktuuri ning e-teenuste arendamist. Teisalt läheb osa ministeeriume neist küsimustest vaikides mööda. Eelõeldu ei pea tähendama, et nendes ministeeriumides tegelikult midagi ei toimu - arengukava lihtsalt ei tähtsusta neid tegevusi piisavalt. Siit jääb õhku küsimus - kuidas ühtlustada erinevate arengukavade koostamise põhimõtteid ja raamistikku, et tagada nende läbipaistvus efektiivsus avaliku poliitika ja riigihalduse juhtimise instrumendina.

4. Poliitilise tasandi seisukohtade analüüs

4.1 Erakondade programmid ja valimisplatvormid

Aru saamaks, kuidas on demokraatia ja tehnoloogia seose küsimused jõudnud Eesti erakondade poliitilisse agendasse, tuleb lähemalt uurida erakondade programme ja valimisplatvorme. Valimisplatvormidest on huvipakkuvad nii üleriigilist poliitikat puudutavad Riigikogu valimiste platvormid kui ka kohalike valimiste omad. Hetkel peegeldavad olemasolevad valimisplatvormid riigi tasandi jaoks 2007 aasta seisuga, lähenevate 2011 valimiste platvormid on alles ettevalmistamisel. Sellele vaatamata on huvipakkuv analüüsida, mis on valimistsükli vältel e-demokraatia valdkonnas toimunud ja kuidas seda on mõjutanud teadlik poliitikakujundus. Kuna kohalikud valimised toimusid 2009.a. sügisel, siis on võimalik näha, kuidas on infoühiskonna temaatika erakondade jaoks viimastel aastatel aktuaalsemaks muutunud. Erakondade programmid on üldjuhul vastu võetud aastaid tagasi ja seal infoühiskonna arenguga kaasnevad teemad otseselt ei kajastu. Suhteliselt uus on Erakond Eestimaa Rohelised 2009. a. vastu võetud programm.

Järgnevalt on esitatud ülevaade Riigikogus esindatud erakondade valimisplatvormidest 2007. a. Riigikogu valimistel ja 2009. a. kohalikel valimistel. Välja on toodud need seisukohad, mis sisaldavad väiteid demokraatia ja kodanikukeskse võimu teostamise kohta ning seonduvad IKT võimaluste kasutamisega.

Isamaa ja Res Publica Liit

<http://www.irl.ee/>

Valimisplatvorm 2007

Eesti keel iga elaniku ja arvutini! Võimaldame tasuta eesti keele õpet mitte-eestlastele. Arendame välja võimalused eesti keele kasutamiseks ka kõige kaasaegsemates infotehnoloogilistes rakendustes. Korraldame Keeleinspektiooni ümber Keeleametiks ning

anname sellele täiendavad volitused keelejärelvalve tõhustamisel ja keelepoliitika kujundamisel.

Valitsemisprogramm Tallinnas aastateks 2009 – 2013

Avardame linna poolt pakutavate e-teenuste valikut. Muudame Tallinna linna kodulehekülje funktsionaalseks ja atraktiivseks portaaliks.

Valitsemisprogramm Tartus aastateks 2009 – 2013

- *Loome tasuta online tööbörsi!*
- *Kaasame senisest enam seltse ning ühendusi linna arendusprojektidesse. Infovahetus kodanike ja linnavalitsuse vahel muutub aktiivseks! Käivitame ümarlaua, kus Linnavalitsus ja kodanikuühendused saavad regulaarselt infot vahetada ja koostööd teha.*

Kokkuvõte. Otseselt e-demokraatiaga seonduvaid eesmärke erakond valimistel ei püstita. Äramärkimist väärib eesti keele kasutamise laiendamise soov, sest see aitab kaasa inglise keelt mittevaldavate inimeste lülitamiseks infoühiskonda. Kohalikul tasandil on tähelepanu all e-teenused, Tallinnas ka linna veebiportaali täiustamine.

Erakond Eestimaa Rohelised

<http://roheline.erakond.ee/>

[Programm \(2009\)](#)

RIIK JA KOGUKOND

- *Informatsiooni vaba kättesaadavus, selle tõesus, selgus ja mõistetavus on inimõigus ning vaba ühiskonna eeldus. Eesti riik peab püsima ja arenema tugeva e-riigina ning keskenduma infoühiskonna arendamisele.*

SIDE

- *Informatsiooni kättesaadavus on sidusa ühiskonna põhialuseks, mistõttu peame vältimatuks laiaribaliste sidekanalite ulatumist iga ettevõtte ja küalani.*
- *Panustame virtuaalsete suhtlusvahendite edasiarendamisse ning nende kättesaadavuse laiendamisse. Kaugtöö võimalused ja tehnoloogilised vahendid peavad muutuma kättesaadavaks igale soovijale.*

Valimisplatvorm 2007

Otsedemokraatia

- *Soovime, et rahvast usaldatakse pidevalt, mitte iga nelja aasta tagant. Seadustame omavalitsuste ja riigi tasemel rahvaalgatuslikud referendumid.*

Valimisplatvorm Tallinnas 2009

Roheliste soov on näha Tallinnas rikkamat demokraatiat ja võimalusel kaasata kogukondi linnavõimu korraldusse kui ka anda linnaelanikele suuremaid volitusi ja võimalusi linna puudutavate otsuste kujundamisel. Soovime näha Tallinna rohelisemana nii linnaplaneeringute ja transpordikorralduse kui ka energiamajanduse ja kliimasõbralikkuse suhtes. Koostöövõimalusi on hulgi ja nende arutamisele soovimegi keskenduda.

Valimisplatvorm Tartus 2009

Olulised küsimused peaks poliitikute asemel otsustama tartlased rahvahääletuse korras.

Kokkuvõte. Erakond Eestimaa Rohelised programm rõhutab vajadust arendada Eestis infoühiskonda ja e-riiki. Informatsioonivabaduse tagamiseks peetakse vajalikuks lairiba sidekanalite ulatumist kõikjale Eestis. Tähtsaks eesmärgiks peetakse otse- ja osalusdemokraatia võimaluste laiendamist tegemata seejuures konkreetset viidet e-demokraatiale/e-osalusele. Üldistest programmilistest eesmärkidest tulenevalt võib seda aga eeldada.

Keskerakond

<http://www.keskerakond.ee/avaleht>

Valimisplatvorm 2007

Väikeriigil ei tohi olla ääremaid

- *Säilitame väiksed maapostkontorid ja laiendame nende poolt pakutavate teenuste ringi. Igas postkontoris peab inimesel võimalik kasutada internetiühendust, mis võimaldab tasuta avalike teenuste kasutamist.*
- *Kujundame maavalitsused maakondlikeks teeninduskeskusteks, põhilised riigi teenused peavad olema maavalitsuse teenindussaaliks kättesaadavad. Teeme riigi ja kohalike omavalitsuste põhilised teenused kasutatavaks ka interneti vahendusel.*

Valimisplatvorm 2009

X TUGEVA KODANIKUÜHISKONNAGA KODUKOHT

- *Kasutame tänapäevaseid infotehnoloogilisi vahendeid, et muuta kohalik juhtimine avalikumaks ja avatumaks.*

Kokkuvõte. 2007. a. valimistel on Keskerakonna vaateväljas interneti kättesaadavus ja e-teenuste arendamine, 2009. a. üleriigilisse valimisplatvormi on lülitatud ka e-demokraatia viidates tänapäevaste infotehnoloogiliste vahendite kasutamisele selleks, et muuta kohalik võim avatumaks ja läbipaistvamaks.

Rahvaliid

<http://www.erl.ee/>

Programm (2007)

Otseselt infoühiskonna arenguga seonduvat programm ei puuduta, küll aga on selgelt väljendatud soovi avaliku võimu ja rahva dialoogiks.

Eestil on rahvaga rääkiv riigivõim. Poliitsektor on inimestega tihedas kontaktis, otsused kujunevad selgete ja läbinähtavate protseduuride kaudu. Vormilist kaasamist täiendab väljaarenenud dialoogikultuur. Avalik sfäär tagab inimestele piisava ja mitmekülgse teabe oma eelistuste kujundamiseks. Tehnilise kättesaadavuse parandamise kõrval pööratakse üha enam tähelepanu oskustele teavet saada, mõtestada ja kasutada.

Valimisplatvorm 2007

TUGEV RIIK

- *Loome riigi toel võimaluse internetiühenduse kasutamiseks kogu Eesti territooriumil.*
- *Toetame kodanikuühiskonna igakülgset arengut läbi Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsiooni (EKAK), kaasates kolmandat sektorit otsustusprotsessidesse ning soodustades kodanikualatuslikke ühenduste kultuurilist tegevust*

Valimisplatvorm 2009

EESTIMAA RAHVALIIDU TEESID KOHALIKU ELU KORRALDAMISEKS

Rahvaliit peab tähtsaks parandada avaliku sektori teenuste (sh e-teenuste) kättesaadavust ja kvaliteeti ning eelkõige osutatavate teenuste kättesaadavust igale inimesele, sõltumata tema elukohast.

Kokkuvõte. Erakonna tähelepanu all on interneti ja avalike e-teenuste kättesaadavus. Riigi ja kodanike dialoogi vajaduse rõhutamine programmis ning viitamine Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonile näitab, et erakonnal on olemas valmisolek kodanikke kaasavaks valitsemiseks.

Reformierakond

<http://www.reform.ee/>

Programm (2005)

Nii kodanikeühendused kui ka riik peavad tegutsema avatult, kõigile arusaadavalt ja põhjendatult ning võimaldama oma tegevuses osaleda neil, kes seda soovivad. Avatud ühiskond eeldab kõigi tema liikmete informeeritust, sõltumata nende elukohast ja sotsiaalsest seisundist. Igapähe, kes soovib saada avalikuks kasutamiseks loodud teavet, peab olema võimalus seda saada. Ligipääsu Internetile käsitab Reformierakond XXI sajandi inimõigusena.

Valimisplatvorm 2007

Infoühiskonna edendamise poliitika: e-EESTI

Eduka kodanikuühiskonna aluseks on inimeste juurdepääs informatsioonile ning võimalus otsuste tegemisel kaasa rääkida. Infotehnoloogia laialdane kasutuselevõtt võimaldab meil elada säästlikult ja hoida keskkonda.

Reformierakonna visiooniks on luua selline Eesti, kus:

- iga kodanik saab ja oskab kasutada moodsat infotehnoloogiat õppimiseks, töötamiseks ja ettevõtluseks mistahes Eestimaa paigas;*
- iga ettevõtja nii maal kui ka linnas saab ja oskab moodsa tehnoloogia abil olla konkurentsivõimeline maailmaturul;*
- riik ja omavalitused töötavad tänu moodsale tehnoloogiale kiiresti, tõhusalt, läbipaistvalt ja hästi.*

Riiklus ja kodanikuühiskond: KODANIKE RIIK

Reformierakond peab riigi arengus oluliseks eelkõige kodanikuühiskonna tugevnemist. Eesti ei saa endale demograafilistel põhjustel lubada riigiaparaadi suurendamist. Eesti riik peab tugevnema mitte uute asutuste loomise ja täiendavate ametnike teenistusse võtmise teel, vaid kaasates kodanikuühendusi riigivalitsemisse ja võttes laiemalt kasutusele uusi tehnoloogiaid.

Reformierakond soovib avatud ühiskonda. Riigi ja omavalitsuse tegevuses tekkiv teave peab olema kõigile veebis kättesaadav. Kõik avalikud kulutused, toetused, subsiidiumid ja abirahad, sealhulgas Euroopa Liidu fondides laekuvad, peavad olema avalikud.

[Valimisplatvorm Tallinnas 2009](#)

Algatame programmi "Tegus pensionär", mille raames saavad eakad tasuta arvuti- ja keelekoolitust ning soodustingimustel kasutada linnale kuuluvaid kultuuri- ja spordirajatisi;

SUUR VISIOON, MILLE NIMEL TÖÖTAME

Linn, mida peetakse järjekindla uuenduslikkuse ja uute tehnoloogiate rakendamise tõttu paremate avalike teenuste osutamisel Euroopa innovaatilisemaks pealinnaks;

Kokkuvõte. Reformierakond tähtsustab infoühiskonna arengu kiirendamist ja tehnoloogia kasutamist erinevates eluvaldkondades, sealhulgas tõhusa, läbipaistva ja kaasava valisemise arendamisel. Juurdepääsu internetile käsitletakse XXI sajandi inimõigusena.

Sotsiaaldemokraatlik erakond

<http://www.sotsdem.ee/>

Programm (2001, muudetud 2003)

Demokraatia laiendamine ühiskonnas nõuab võimu ja juhtimise detsentraliseerimist, otsustusõiguse ja vastutuse viimist omavalitsuse ning kodaniku tasandile. Kogukonna liikmena peab igal inimesel olema võimalik osa võtta kohaliku elu kujundamisest.

Me toetame tsiviil- ehk kodanikuühiskonna ja osalusdemokraatia arengut, mis annab igaihele võimaluse kõigil otsusetasanditel kaasa aidata ühiskonnaelu kujundamisele. Me soodustame

inimeste koondumist kodanikeühendustesse ja toetame nende algatatud ettevõtmisi ühiskondliku heaolu suurendamisel.

Telefoni-, posti- ja arvutiside areng peab võimaldama kvaliteetse, moodsa ning taskukohase teenuse kättesaadavuse kõikjal ja kõigile. Arvutiside kujuneb üldkasutatavaks side- ja väitlusvahendiks kogu ühiskonnas.

Valimisplatvorm 2007

- *Suurendame kodanike osalust riigivalitsemises elektrooniliste meediakanalite abil. Arendame välja kaasamisveebi, mis võimaldaks igal kodanikul kasutada Interneti abi avalike teenuste saamisel, olla kursis riigiametites toimuvaga ja osaleda oluliste otsuste tegemise protsessis ning nende täitmise järelevalves.*
- *Tagame seadusega Interneti püsiühenduse võimaluse igas Eesti punktis, käsitledes juurdepääsu Internetile kui elanike üht põhiõigust. Selle õiguse tagamiseks toetame riiklikult kogu Eesti katmist traadita Interneti leviga.*
- *Toetame riigieelarvest koolitusprojekte infoühiskonna teenuste ja võimaluste kasutamiseks vajalike oskuste andmisel eakatele, erivajadustega inimestele, maapiirkondade elanikele, venekeelsele elanikkonnale ja vähem konkurentsivõimelistele inimestele.*

Valimisplatvorm 2009

- *Koostöös sideteenuse pakkujatega korraldame kvaliteetse digitelevisiooni ja internetiteenuse jõudmise iga inimeseni.*

Kokkuvõte. Sotsiaaldemokraatlik erakond rõhutab oma programmis osalusdemokraatia arendamise vajalikkust kõigil otsustustasanditel ning näeb selleks võimalust elektrooniliste meediakanalite ulatuslikus kasutamises. Konkreetselt pööratakse tähelepanu osalusveebi väljaarendamisele avaliku võimu ja kodanike kommunikatsiooniplatvormina. Eesmärgiks on seatud kvaliteetse sideteenuse jõudmine iga inimeseni. Oluliseks peetakse riigieelarvest toetatavate koolitusprojektide rakendamist infoühiskonnas vajalike oskuste levitamiseks erinevates ühiskonnagruppides.

4.2 Kokkuvõte infoühiskonna kajastamist erakondade poliitilistes dokumentides

Nagu eeltoodust järeldub, on demokraatia ja infoühiskonna teema ühel või teisel kujul esindatud kõigi 2007. a. parlamendivalimiste tulemusena Riigikokku pääsenud erakondade poliitilistes dokumentides. Kõik erakonnad peavad oluliseks kvaliteetse internetiteenuse kättesaadavuse tagamist ja e-teenuste arendamist. Erimeelsusi ei tundu olevat ka IKT võimaluste senisest ulatuslikumaks kasutamiseks kodanike kaasamisel ja avaliku võimu tegevuse läbipaistvuse suurendamisel. Siiski on lubadused seni enamasti üldsõnalised ja seetõttu nende täitmine raskesti jälgitav. Võib järeldada, et erakonnad on alles teadvustamas e-demokraatia võimalusi.

4.3 Valitsuerakondade koalitsioonilepe

[„Reformierakonna, Isamaa ja Res Publica Liidu ning Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valitsusliidu programm aastateks 2007-2011“](#)

Eelmiste Riigikogu valiste järel sõlmisid koalitsioonileppe Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit ning ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond. Kuigi sotsiaaldemokraatid lahkusid valitsusest 2009. aastal, ei ole koalitsioonilepet muudetud. Lepe sisaldab eraldi peatükki „Infoühiskonna edendamise poliitika“, milles on antud järgmised lubadused:

- *Tagame interneti ja andmeside kättesaadavuse*
- *Kindlustame infoühiskonnas toimetulekuks vajaliku hariduse*
- *Arendame järjekindlalt e-riiki*

e-Riigi arendamisel pöörab koalitsioonilepe peatähelepanu interneti kättesaadavuse parandamisele, üldisemalt infoühiskonna infrastruktuuri, samuti e-halduse ja e-teenuste arendamisele. Otseid meetmeid e-kaasamise/e-osalemise edendamiseks lepe ei sisalda. Koalitsioonilepe on oluliselt mõjutatud reformierakonna programmilistest seisukohtades 2007. a. Riigikogu valimisteks.

4.4 Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm

<http://www.valitsus.ee/?id=6902>

Kodanikuühiskonna arendamise osas seab valitsuse tegevusprogramm ambitsioonika eesmärgi realiseerida Riigikogus vastu võetud kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni seisukohad. Tegevusprogrammis seisab: „*Valitsusliit peab riigi arengus oluliseks eelkõige kodanikuühiskonna tugevnemist, loeb kodanikeühendusi oma partneriks Eesti edendamisel ning peab riigi tasemel tegutsevate kodanikeühendustega aktiivset dialoogi. Eesti ei saa endale demograafilistel põhjustel lubada riigiaparaadi suurendamist. Eesti riik peab tugevnema mitte uute asutuste loomise ja täiendavate ametnike teenistusse võtmisega teel, vaid kaasates kodanikke ja kodanikeühendusi riigivalitsemisse ja võttes laiemalt kasutusele uusi tehnoloogiaid*“.

Valitsuse tegevusprogramm sisaldab eraldi peatükki infoühiskonna edendamise poliitika kohta. See on sisuliselt koalitsioonileppe rakendus ja sisaldab infoühiskonna osas samu eesmärke ja tegevusi, mis koalitsioonileppe (vt. eelmist punkti). Seega saame väita, et erakondade valimislubadustel on vähemalt infoühiskonna poliitikakujunduses olnud oluline mõju. Enamus infoühiskonna arendamisega seonduvaid eesmärke ja tegevusi on edaspidi lülitatud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala Infoühiskonna arengukavasse ja selle rakendusplaanidesse.

Kokkuvõte. Vabariigi valitsuse tegevusprogrammis on demokraatliku infoühiskonna edendamine tähtsal kohal. Täitevvõimu poliitilisel tasandil on eesmärgina püstitatud kodanike kaasamine riigivalitsemisse võttes selleks laiemalt kasutusele uusi tehnoloogiaid. Kaasava otsustusprotsessi toetamiseks on valitsus heaks kiitnud [Kaasamise Hea Tava](#), mis peaks olema valitsusasutustele suuniseks nende töös.

5. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee e-demokraatia soovitused liikmesriikide valitsustele

Soovituste väljatöötamiseks oli Euroopa Nõukogus vastavalt Ministrite Komitee 24.05.2006 otsusele tööle rakendatud nn. [CAHDE](#) *ad hoc* komitee, mis koondas erinevate riikide esindajad ühise laua taha arutama tehnoloogia arengust tulenevaid väljakutseid ja võimalusi demokraatia tugevdamiseks Euroopas. CAHDE töö tulemusena valminud soovitused esitati Ministrite Komiteele heakskiitmiseks, kes tegi seda üksmeelselt 18. veebruaril 2009. [Euroopa Nõukogu e-demokraatia soovitused](#) sisaldavad näpunäieid valitsustele e-demokraatia arendamiseks. Dokumendile on lisatud rida CAHDE töö käigus valminud abimaterjale, millest loodetakse abi konkreetsete tegevuste algatamisel. Selleks, et soovitustest oleks lihtsam saada terviklikku ülevaadet, on selles sisalduvad olulised põhimõtted järgnevalt esitatud kokkuvõtlikul kujul.

Euroopa Nõukogu soovib liikmesriikide valitsustel:

- Võtta kasutusele uued võimalused, mida e-demokraatia pakub demokraatia, tugevdamiseks;
- Arvestada sellega, et e-demokraatia ei asenda demokraatiat vaid täiendab seda uute võimalustega kodanike kaasamiseks poliitikasse;
- Töötada välja ja rakendada e-demokraatia poliitika tuginedes Soovitustes sisalduvatele põhimõtetele;
- Kasutada e-demokraatia arendamisel Soovitustele lisatud indikaativseid juhiseid kui ettepanekuid võimalikeks tegevusteks;
- Analüüsida ja arendada koostöös kohalike omavalitsuste, regionaalsete, riigi tasandi ja rahvusvaheliste partneritega ning teiste asjaosalistega e-demokraatia kontseptuaalseid aluseid ja standardeid;
- Kindlustada e-demokraatia arendamisel oleks kaitstud isikute põhiõigused ja vabadused ning demokraatliku riigikorralduse alused;
- Luua võimalused sisukaks ja tõhusaks avalikuks aruteluks ning kodanike igakülgselt osaluseks poliitilises protsessis kõigil selle etappidel;
- Aidata vähendada digitaalset lõhet toetades ligipääsu tehnoloogiale ja arendades e-kirjaoskust ning inimeste informeeritust;
- Võtta arvesse ja maandada riske, mis võivad kaasneda e-demokraatiaga ;
- Kanda hoolt selle eest, et säiliks ja suureneks kodanike toetus demokraatiale.

Nagu eeltoodust ilmneb, on soovitustes sisalduvad põhimõtted üldist laadi, mitte konkreetne tegevusjuhend valitsustele. Soovituste tähtsus on eelkõige selles, et suunatata IKT kasutamist selliselt, et sellest tõepoolest tõuseks kasu demokraatia arengule.

6. Järeldused ja ettepanekud

Käesoleva analüüsi põhjal võib järeldada, et poliitilisel tasandil ja riigi arenguvisionis on demokraatlikul infoühiskonna arendamisel tähtis koht. e-Demokraatiat ja e-kaasamist võib seejuures käsitleda kui osaludemokraatia edendamise meetet. Poliitikakujunduse seiskohalt asub e-demokraatia erinevate valdkondlike poliitikate mõjualas, millest olulisemad on infoühiskonna ja kodanikuühiskonna arendamise poliitikad.

Kehtiv Infoühiskonna arengukava 2013 sisaldab ühe tegevussuunana e-demokraatia, mida käsitletakse riigi otsustusprotsessides osalusvõimaluste laiendamist IKT lahenduste abil. Arengukavast lähtuvad konkreetsed tegevused määrab kindlaks kahe aasta perspektiivis koostatav rakendusplaan, mis aastatel 2009 – 2010 nägi ette osalusveebi töölerakendamise (vastutaja Riigikantselei) ja aastatel 2010 – 2011 sisaldab meetet „Inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine“, mille üheks tegevuseks on riigi (sh avaliku sektori tasandil toimuvates) otsustusprotsessides osalemise võimaluste laiendamine (eDemokraatia). Rakendusplaan ei konkretiseeri, milliseid tegevusi on otseselt mõeldud. Kuna rakendusplani tegevusi rahastatakse põhiliselt EL struktuurifondide majanduskeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Infoühiskonna edendamine“ vahendite arvel, siis võib järeldada, et struktuurifondide meetmetest tuleb arvesse eelkõige programm „Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine“. Selle meetme nägi ette Eesti [majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011](#). Programmi tegevuskavas on aastateks 2009 – 2010 ette nähtud e-demokraatia tegevussuund, selle alusel on välja kuulutatud, e-demokraatia riigihange ja sõlmitud käesoleva töö aluseks olev leping.

Eelnev analüüs näitab, kuivõrd keeruline on tegelikult eri taseme arengu- ja tegevuskavade rägastikus selgust saada, kes millega tegeleb ja mille eest vastutab. Eriti vajalik oleks selgus valdkondades, mis otseselt on suunatud väljaspoole avalikku sektorit ja puudutavad sellist olulist teemat nagu demokraatia ja kodanikuühiskonna areng. Eelöeldu ei ole mõeldud etteheiteks MKM-le, vaid osutab üldisemale probleemile, mis seondub riigi juhtimise läbipaistvuse ja arusaadavusega. Sellepärast tasub tõsiselt kaaluda Euroopa Nõukogu soovitud **töötada välja ja rakendada e-demokraatia poliitika**, mis Eesti olukorda arvestades oleks vajalik eelkõige selleks, et luua selgus eesmärkides ja nende saavutamise teedes.

Samuti tundub olevat vajalik ühtlustada nii valdkondlike kui organisatsioonipõhiste arengukavade metoodilist raamistikku, et tagada nende instrumentide tõhusus riigielu juhtimisel ja avalikkust kaasavas poliitikakujunduses.

Üheks oluliseks küsimuseks, mis ilmnes käesolevas töös, on horisontaalset koordineerimise nõudvate arengukavade rakendusmehhanism – kuidas tagada erinevate ametkondade tegevuse kooskõla ja järelevalve arengukavaga püstitatud eesmärkide täitmise üle? Mis puudutab e-demokraatia/e-kaasamise tegevuste koordineerimist, siis on vaja otsustada, milline riigiasutus omab antud valdkonnas kesksel vastutust. Selgust võiks olukorda tuua siseministeeriumi väljatöötatav kodanikuühiskonna arengukava. Selle dokumendi põhjal peaksime saama hinnata, kuidas on Eestis rakendatud Euroopa Nõukogu soovitud sisaldus

juhtnõör **luua võimalused sisukaks ja tõhusaks avalikuks aruteluks ning kodanike igakülgses osaluses poliitilises protsessis kõigil selle etappidel.** Pärast seda on võimalik antud töödokumenti edasi arendada ja sõnastada vajadusel täiendavad ettepanekud valdkonna arendamiseks, võttes sealjuures arvesse ka e-kaasamise rakendamise olukorra analüüsi, mis valmib käesoleva lepingulise töö 2. etapis.

Dokumendi koostas Liia Hänni

31.10.2010